

FOTO'S: FERDINAND HASELAAR

DRIE DAGEN MBO-OPLEIDING MAKE-UP ARTIST
AAN EEN FRANS LYCÉE PROFESSIONNEL IN PARIJS

De school als democratische oefenplaats: een blik in de Parijse spiegel

De lokalen hebben geen ramen aan de gangzijde; van buitenaf kun je niet naar binnen kijken. Op de gangen is het stil. En de toegangsdeuren van de school gaan 's ochtends binnen een vast tijdsframe open en sluiten daarna weer: wie te laat is, wacht buiten op de stoep, tot het volgende lesuur. Begin april liep ik via een Erasmusproject met de mbo-opleiding Make-up artist drie dagen mee op een Frans *lycée professionnel* in Parijs. Met mijn 'burgerschapsbril' op onderzocht ik hoe de school daar fungeert als democratische oefenplaats. Het bood een interessante vergelijking met hoe wij in Nederland die oefenplaats inrichten, en met hoe de overheid richting geeft aan ons burgerschapsonderwijs. Drie observaties uit de praktijk. **FERDINAND HASELAAR**

DE SYMBOLIEK VAN DE REPUBLIC EN DE RUST

Bij binnenkomst krijg je direct een signaal van burgerschap mee: de Franse, Europese en Parijse vlaggen hangen boven de ingang, en de Verklaring van de Rechten van de Mens hangt zichtbaar in de centrale hal. Je stapt nadrukkelijk een *republi-
keins* school binnen.

Tijdens de rondleiding met studenten valt de stilte op de gangen op. De geslotenheid van de lokalen maakt nieuwsgierig. Telkens als we een deur

openen, zien we studenten geconcentreerd werken aan hun praktijk: van kapperstechniek en chemie tot het maken van kleding. Er wordt bijna niet met laptops gewerkt; veel gebeurt met pen en schrift, en er heerst een serene rust. Mijn collega en ik kijken verbaasd rond en zijn stiekem licht opgelucht als we in weer een ander lokaal de studenten toch 'gewoon' en masse op hun telefoon zien hangen. Daar hebben ze hier dus óók mee te stellen.

De bibliotheek (het CDI) vormt het

hart van de school. Studenten werken er zelfstandig, zoeken informatie en verdiepen zich in de leerstof. Het is een plek waar kennis voor iedereen toegankelijk is, en waar zichtbaar ruimte is om te leren. Rond lunchtijd verplaatst het leven zich naar de kantine, waar studenten samen een warme maaltijd eten - een moment waarop zij zich in gemeenschappelijkheid tot elkaar verhouden. Ik geniet van deze eetcultuur - een groot contrast met onze broodjescultuur, en een waardevolle toevoeging aan de democratische oefenplaats.

VRIJHEID, GELIJKHEID, BROEDERSCHAP (EN LAÏCITÉ!)

In gesprekken met docenten kwam naar voren dat zij, net als wij, waarden uit te dragen hebben. *'Liberté, égalité et fraternité'* kwamen bekend voor, vrijwel direct gevolgd door de term *laïcité*, waarbij de toon vaak zichtbaar veranderde. En precies daar wordt het verschil met de Nederlandse oefenplaats fundamenteel.

De kern van laïcité is dat leerlingen op school worden losgemaakt van religieuze en familiale invloeden, zodat zij zich kunnen ontwikkelen tot autonome burgers van de republiek. Religieuze uitingen zijn op school niet aanwezig. Studenten of collega's die bij ons een hoofddoek dragen, hebben hier niet de vrijheid die op te houden wanneer zij onderwijs willen volgen of geven.

WIJ GENIETEN MEER VRIJHEID OM BURGERSCHAP IN TE VULLEN

Daarnaast vraagt laïcité van docenten een vergaande neutraliteit. Persoonlijke overtuigingen blijven buiten de klas. In gesprekken gaven docenten aan dat dit juist spanning oplevert: hoe blijf je neutraal bij onderwerpen die schuren? Net als bij ons speelt handelingsverlegenheid een rol, maar waar wij schurende gesprekken soms mijden omdat we ze simpelweg lastig vinden, komt er voor de Franse docent een extra complicatie bij: het gesprek aangaan en dat zonder eigen overtuigingen zichtbaar te maken. Meerdere docenten vertelden dat ze deze onderwerpen daarom liever uit de weg gaan.

DE DOCENT ALS NABIJE AUTORITEITSFIGUUR

In de lessen die we binnenlopen staat de autoriteit van de docent niet ter discussie. Instructies worden opgevolgd zonder waarom-vragen; tegenspraak is niet de norm. Bij een praktischles kapperstechniek zie ik een docent een student stevig corrigeren: direct, scherp, zonder omhaal. Het heeft iets weg van een trainer langs de lijn. De student luistert, knikt gebogen en gaat verder. Geen discussie.

In gesprek met een Franse docent geef ik aan dat we in Nederland soms best verlangen naar iets van die vanzelfsprekende autoriteit. Dat we minder tijd kwijt zouden zijn aan uitleggen en overtuigen voordat studenten in beweging komen.

De docent kijkt me meewarig aan en adviseert me juist de mondigheid van onze studenten te koesteren. Hij geeft aan dat deze manier van werken studenten weliswaar goed leert volgen, maar minder uitnodigt om zelf initiatief te nemen. Vertaald naar burgerschapstermen: studenten krijgen hier een stevige basis mee om zich te voegen naar de maatschappij en haar instituties, maar worden minder gestimuleerd om die actief vorm te geven of kritisch te bevragen.

DE EINDBALANS VAN DE PARIJSE SPIEGEL

Na drie dagen zie ik dat de Franse oefenplaats opleidt tot een ander

type burger dan wij doen - één die in sterkere mate gevormd wordt door de staat en haar republikeinse idealen. Dat levert rust, focus en gemeenschappelijkheid op. Maar het heeft een prijs: wie zich niet voegt, haakt eerder af - en wie wil bevragen, wordt daar minder toe uitgenodigd.

De Parijse spiegel maakte me ook duidelijk hoeveel meer vrijheid wij hebben om burgerschap in te vullen, passend bij onze studenten en onze omgeving. Onze oefenplaats is daarvoor rommeliger en onvoorspelbaarder. Maar de spiegel laat ook zien wat we daarvoor terugkrijgen: studenten die meer ruimte voelen om eigen inbreng te geven, en de vrijheid ervaren om te bevragen wat ze niet snappen of waar ze anders over denken. Heerlijk Nederlands - en zeker iets om te koesteren.

DE AUTEUR IS DOCENT BURGERSCHAP AAN HET ROC VAN AMSTERDAM.

*Een woord van dank aan **Le Lycée Élisabeth** voor de gastvrije ontvangst en aan de Franse docenten voor hun openheid en de mooie gesprekken. Aan **Rachida Hafdi** voor haar warme begeleiding. Aan onze **MASK-studenten**, die tijdens deze drie dagen een prachtige pruijk hebben gemaakt en hun vakmanschap lieten zien. En aan het **Erasmus-programma**, dat dit soort uitwisselingen mogelijk maakt - ze zijn van onschatbare waarde.*